

Voievodatul lui Litovoi și Țara Hațegului

Beniamin Basa

Între voievodatul lui Litovoi și Țara Hațegului au existat tot timpul multiple legături. Încă din 1247 pământul Hațegului este amintit ca district românesc, în Diploma Ioaniților care arată că voievodatului lui Litovoi îi aparținea și Țara Hațegului¹).

În lupta pentru autonomie dusă de voievodatele dintre Carpați și Dunăre, față de regii Ungariei, au ajutat și răzvrătirile românilor din sudul Transilvaniei², iar prin acei „*rustici*” menționați în Diploma Ioaniților trebuie să înțelegem pe românii transilvăneni trecuți peste munți, deoarece despre o iobăgie dezvoltată încă nu putea fi vorba mai ales aici la sud de Carpați, unde organizațiile obștești erau puternice iar procesul de uzurpare a oștilor nu luase un puternic avânt. (rustici – cei de la țară; țăreni li se spune până azi locuitorilor de la șes, din Țara Hațegului, de către cei de la deal- „pădurenii” din Poiana Ruscăi).

Episodul glorios de luptă și dârză împotriva a lui Litovoi și a fratelui său Bărbat s-a petrecut undeva în Țara Hațegului. Unii sunt de părere că însăși reședința lui Litovoi și Bărbat era în orașul Hațeg³. Aici a căzut Litovoi luptându-se în 1277 împotriva oștilor regelui Ladislau Cumanul⁴. Și, parcă vrând să transmită posterității amintirea voievodului Litovoi odată cu numele acestuia, un „Litovoi diac” și-a înscris numele printre ctitori în pisania bisericii din Streisângiorz-Călan⁵.

Ctitoriile Streisângiorz, Strei, Densuș, Prislop sunt cele mai vechi monumente de arhitectură românească fiind ridicate cu sprijinul cnezilor și voievozilor din Țara Românească. Se știe că Nicodim, ctitorul Voditei și Tismanei este și ctitorul Prislopului Hunedoarei⁶.

Însăși asemănarea blazonului Corvineștilor cu stema Țării Românești – corbul cu inel în cioc – este un simbol al legăturilor dintre teritoriile de o parte și de alta a Carpaților.

Tot mai puternic apare în conștiința poporului ideea unirii politice a Transivaniei cu Țara Românească.

De pe la anul 1514 și 1520 ne-a rămas un hrisov al lui Neagoe Basarab prin care se hotărniceste granița „prin vârf în vârf” pe cumpăna apelor între Țara Românească și Transilvania. Printre nemeșii Hațegului, care au pus semnele pe munți, alături de boierii olteni, era și Căndea, boierii legându-se „ca între aceste țări să nu se mai facă certuri, războaie, ci să fie mare pace și frăție”. Solii lui Ianaș, craiul Ardealului și al lui Basarab Voievod și domn a tot pământul Ungro-Vlahiei” s-au întâlnit la Merișov, de față fiind și Nandra din Pui, Stanciu, Dan și Mihai din Moțești,

D u m i t r u C 7. o p o

De-a lungul veacurilor, din multe sate hațegane au plecat peste munți, locuitori, întemeind așezări noi în Valea Jiului și mai în jos. Cei din Petros au pus temei Petroșanilor, cei din Coroieștii Hațegului s-au mutat la Jiu-Coroiești, iar din Râu-Bărbat la Bărbăteni; ciobanii din Vaidei la Vulcan, din Valea Lupului la Lupeni, din Hobîța și Uric la Uricani și tot așa mai departe spre sud.

Există o Peșteană și un Runc, Orlea, Vaidei, Olari și în Gorj ca și în Țara Hațegului.

În anii premergători revoluției lui Horea, din 1784, mulți iobagi din Râu-Bărbat, Tuștea, Clopotiva, de pe Valea Streiului fug în Oltenia. Dar și de aici emigranți fugiți din calea primejdiei otomane s-au așezat în secolul al XV-lea la Câmpul lui Neag și dincolo, iar mai târziu până în secolul al XIX-lea îi întâlnim veniți în căutare de lucru la minele de fier din Poiana Ruscă.

Boierii olteni și munteni și-au aflat întotdeauna refugiu în Transilvania din calea turcilor. Mulți dintre ei aveau în stăpânire aici sate întregi, întărind ocine pe seama mănăstirilor. Boierul Ladislau Drăculea și fratele său Ioan stăpâneau satele Lăpugiu, Ohaba, Tei și

Fintoeg, iar în 1596 spătarul Stanciu Benga pribegeste cu toți fii săi în Transilvania.

Între teritoriile legate prin defileul Jiului s-au stabilit multiple legături care au generat și grăbit procesul de consolidare a formațiunilor politice.

Dar stăpânirea străină din Transilvania, autoritățile habsburgice și austro-ungare au avut interes să împiedice aceste relații, fie economice, culturale sau politice.

Astfel în secolele XVII-XIX, transportul fierului era atât de intens în regiunile de la sud de Carpați, încât pe la 1722 guvernatorul Transilvaniei dă ordin Comitatutului să oprească exportul de fier pentru a-l expedia Curții din Viena. Un alt exemplu: păstorilor li se interzice să treacă peste munți.

În timpul răscoalei țărănești din 1907 „din fața răscoalei 7 familii de boieri s-au refugiat din Gorj la Petroșani”.

Autoritățile iau măsura de a întări paza granițelor și de a preîntâmpina izbucnirea răscoalei și la Hunedoara⁸.

Între locuitorii din Țara Hațegului și cei de la sud de Carpați a existat și o vie și permanentă legătură spirituală. Pe potecile muntelui, ciobanii hațegani și momârlanii din Valea Jiului și-au dus turmele la iernat. De atâtea veacuri, pe aceleași drumuri de munte sau de șes, pe drum de pajiște sau de piatră seacă s-au transmis dintr-o parte în cealaltă obiceiurile străvechi și cântecele ciobănești și basmele cu Miorița, Iovan Iorgovan și doina dorului după ciobanul care „de când s-a dus la Lotru / i-am pierdut urma cu totul / și de când s-a dus la baltă / nu l-am mai văzut niciodată”. În privința basmului Iovan Iorgovan, C.S.Nicolaescu-Plopșor, prelucrându-l pe temeuri populare, i-a evidențiat aria sorgintei și circulației din Retezat la Dunăre. Peste județele Hunedoara, Gorj, Mehedinți, Caraș-Severin, ținuturi unite și pe această cale prin aceleași tradiții legendare și folclorice.

NOTE:

1. Documente privind Istoria României (DIR) B, veacul XIII-XVII, p. 1-5 și C veac XI-XIII, volumul I, Academia R.P.R., București, 1953
2. DIR, C, p. 329-353
3. Octavian Florea, *Regiunea Hunedoara, Ghid turistic*. Deva, 1959, p. 323
4. DIR B și C, vol. II, p. 272
5. Nicolae Iorga, *Cea mai veche ctitorie de nemeși români din Ardeal, în Memoriile Secțiunii istorice*, VI; București, Academia Română, 1926
6. Octavian Florea, **op. cit.**, p. 323
7. **Ibidem**₁ p. 277
8. Ziarul Hunyadmegye, nr. 11 aprilie 1907